

Denis Diderot

De neef van Rameau

Uit het Frans vertaald
en van noten en een nawoord voorzien
door Hannie Vermeer-Pardoën

Uitgeverij IJzer
Utrecht

Inhoud

De neef van Rameau	7
Aanhangsel	125
Nawoord	129
Verantwoording	141
Wat bibliografische gegevens	141
Noten	143

Tweede satire^{1*}

*Vertumnis quotquot sunt natus iniquis*²
(*Horat. Lib. II. Satyr. VII*)

Ik ben gewend om, weer of geen weer, zo tegen een uur of vijf 's middags een wandelingetje te maken in het Palais Royal³. Ik ben de man die men daar altijd in zijn eentje ziet zitten dromen op de bank d'Argenson. Ik zit daar na te denken over politiek, liefde, goede smaak of filosofie. Ik laat mijn geest vrijelijk dwalen waarheen hij wil. Ik laat hem zelf bepalen om, als hij dat wenst, de eerste de beste gedachte te volgen die bij hem opkomt, of die nu verstandig is of dwaas, net zoals je in de Allée de Foy af en toe onze jeugdige losbollen achter een zorgeloze prostitutie met een lachende mond, een heldere blik en een wip-neusje, aan ziet lopen, om die weer in te ruilen voor een andere en met alle hoertjes te flirten, maar nooit bij één te blijven hangen. Mijn gedachten dat zijn mijn hoertjes. Als het te koud is of regenachtig, ga ik schuilen in het Café de la Régence, waar ik graag naar het schaken kijk. Parijs is

* Voor noten zie pag. 143

de plek op aarde, en het Café de la Régence is de plek in Parijs, waar het best wordt geschaakt. Bij Rey⁴ spelen de grondige Legal, de subtiele Philidor en de degelijke Mayot. Daar zie je de meest verbazingwekkende zetten en hoor je de stompzinnigste praatjes, want aan de ene kant heb je geweldige schakers die ook intelligent zijn, zoals Legal, maar aan de andere kant zijn er grote schakers die voor de rest gewoon dom zijn, zoals Foubert en Mayot.

Op een dag zat ik daar uitgebreid te kijken, waarbij ik weinig zei en zo min mogelijk luisterde, toen ik werd aangesproken door een van de merkwaardigste figuren uit dit land, dat daar door Gods goedheid geen gebrek aan heeft. Het is een mengsel van grootsheid en verachtelijkheid, van gezond verstand en krankzinnigheid. De begrippen fatsoen en onfatsoen moeten in zijn hoofd wel op een merkwaardige manier door elkaar gehusseld zijn, want hij laat zich niet voorstaan op de goede eigenschappen die de natuur hem heeft gegeven, en voor de slechte eigenschappen die hij van haar heeft gekregen schaamt hij zich niet. Verder beschikt hij over een sterk gestel, een bijzonder levendige fantasie en buitengewoon sterke longen. Als u hem ooit mocht tegenkomen en u zich niet laat weerhouden door zijn merkwaardige gedrag, dan zult u ofwel uw vingers in uw oren stoppen, ofwel het hazenpad kiezen. Allemachtig, wat een longen! Niets verschilt zo van hem als hijzelf. Soms ziet hij er mager en grauw uit als een zieke in het laatste stadium van de tering: je kunt zijn tanden en kiezen door zijn wangen heen tellen. Het lijkt wel of hij dagenlang niet heeft gegeten, of dat hij uit een trappistenklooster is ontsnapt. De volgende maand is hij dik en welvarend, alsof hij aan één stuk door bij een bankier aan tafel heeft gezeten of zijn dagen heeft

doorgebracht in een klooster van de bernardijnen. De ene dag loopt hij met gebogen hoofd, in een smerig hemd en een gescheurde broek, in vodden gehuld, met nauwelijks schoenen aan zijn voeten, en probeert hij zich aan ieders blik te onttrekken, zodat je geneigd zou zijn hem te roepen om hem een aalmoes te geven. De volgende dag loopt hij gepoederd en wel rond, met mooie schoenen, gekrulde haren, goed gekleed en met opgeheven hoofd. Je zou hem bijna voor een heer houden. Hij leeft bij de dag. Treurig of vrolijk, al naargelang de omstandigheden. Als hij 's morgens opstaat, is zijn eerste zorg te zien waar hij kan lunchen; na de lunch bedenkt hij waar hij zijn avondeten kan opscharrelen. Ook de nacht is niet zonder zorgen. Ofwel hij gaat te voet naar het zoldertje waar hij woont, tenzij de eigenares er genoeg van heeft gekregen om steeds maar op de huur te moeten wachten en de sleutel heeft teruggevraagd, ofwel hij neemt zijn toevlucht tot een kroeg in de voorstad, waar hij met een stuk brood en een pul bier wacht tot het licht wordt. Als hij geen zes stuiver in zijn zak heeft, wat af en toe voorkomt, neemt hij zijn toevlucht hetzij tot een bevriend koetsier van een huurrijtuig, hetzij tot de koetsier van een rijk man, die hem op het stro laat slapen, naast zijn paarden. 's Morgens zit er nog een stukje van zijn matras in zijn haar. Bij zacht weer loopt hij de hele nacht door de Cours^s of langs de Champs-Elysées. Als het licht wordt verschijnt hij weer in de stad, in dezelfde kleren als de vorige dag en soms zelfs in die van de hele week. Ik heb het niet zo op dat soort zonderlingen. Sommigen beschouwen die als bekenden met wie ze vertrouwelijk omgaan, soms zelfs als vrienden. Zo één keer in het jaar babbel ik wat met ze, als ik ze toevallig tegenkom, want hun karakter is totaal anders

dan dat van de andere mensen, en ze doorbreken de vervelende eentonigheid die onze opvoeding, onze conventies en onze gebruikelijke etiquetten met zich mee hebben gebracht. Als er in een gezelschap zo iemand verschijnt, is dat een korreltje gist dat reuring brengt en iedereen een deel van zijn natuurlijke persoonlijkheid teruggeeft. Het schudt de mensen door elkaar, het brengt ze in beweging, het maakt dat ze goedkeuren of afkeuren; het brengt de waarheid boven, het laat zien wie fatsoenlijk is, het ontmaskert de boeven. Dan luistert een verstandig man en doorziet de mensen om hem heen.

Deze kende ik al sinds lang. Hij kwam dikwijls bij een familie waar hij met zijn gewone trucjes was binnengedrongen. Er was daar één dochter. Hij bezwoer de vader en de moeder dat hij met hun dochter zou trouwen. Die haalden hun schouders op en lachten hem in zijn gezicht uit. Ze zeiden dat hij gek was, maar ik heb het moment beleefd waarop het een feit werd. Hij leende een paar daalders van mij, die ik hem schonk. Hij was, ik weet niet hoe, een paar huizen van fatsoenlijke mensen binnengedrongen, waar hij een vaste plek aan tafel kreeg, op voorwaarde dat hij niet zou spreken vóór hij toestemming daartoe kreeg. Hij zweeg en at verwoed. Het was fantastisch om te zien hoe hij zich in die gedwongen positie gedroeg. Als hij zin kreeg om de overeenkomst te negeren en zijn mond opendeed, riepen alle disgenoten: "Oh, Rameau!" Dan schoten zijn ogen vuur en begon hij nog verwoeder te eten. U wilde wel graag weten hoe die man heette en nu weet u zijn naam. Het is de neef van die beroemde musicus die ons heeft verlost van die kerkmuziek van Lulli, die we nu al honderd jaar aan het balken waren, en die al die onbegrijpelijke visioenen en

die apocalyptische waarheden heeft geschreven over de muziektheorie, waarvan niemand, noch hij, noch wie dan ook, ooit iets heeft begrepen, en die ons een aantal opera's heeft nagelaten, die soms heel harmonisch klinken en waarin melodietjes voorkomen, losse ideetjes, kabaal, plagiaat, en waarin het gaat over triomfen, lanssen, roem, gedruis, eindeloze overwinningen, danswijsjes die van geen ophouden weten; die musicus die, na de Florentijn⁶ te hebben begraven, zelf zal worden begraven door de Italiaanse virtuozen, wat hij voelde aankomen en wat hem somber maakte, treurig en kribbig, want niemand is zo slecht gehumeurd, zelfs niet een mooie vrouw die 's ochtends wakker wordt met een pukkel op haar neus, als een schrijver die gevaar loopt zichzelf te overleven, getuige Marivaux en Crébillon de jongere.

Hij spreekt mij aan: Aha! Daar hebben we meneer de filosoof. En wat doet u hier, tussen dat stelletje niksnutten? Verdoet u soms uw tijd met hout schuiven? (Zo worden schaken en dammen minachtend genoemd.)

Ik - Nee, maar als ik niks te doen heb, kijk ik graag naar mensen die bedreven zijn in het schuiven.

Hij - Dat zal dan wel een heel beperkt genoeg blijven: behalve Legal en Philidor brengt de rest er niks van terecht.

Ik - En meneer Bissy⁷ dan?

Hij - Die is als schaker net zoiets als mademoiselle Clairon⁸ als toneelspeelster. Ze kennen de techniek van hun spel tot in de puntjes.

Ik - U stelt hoge eisen: ik zie dat alleen de meest begaafde spelers genade in uw ogen vinden.

Hij - Ja, bij het schaken, het dammen, bij de dichtkunst, de welsprekendheid en de muziek, en bij de rest van die

flauwekul. Wat heb je bij dat soort vermaak nou aan middelmatigheid?

Ik - Ik ben het wel een beetje met u eens. Maar ja, er moeten veel mensen zijn die zich daarop toeleggen, wil men een genie ontdekken. In een hele massa vind je er maar één. Maar genoeg hierover. Ik heb u al in een eeuwigheid niet meer gezien. Als ik u niet zie, denk ik ook niet aan u. Maar ik verheug me altijd als ik u weer zie. Wat hebt u zoal gedaan?

Hij - Wat u, ik en alle anderen doen: goede dingen, slechte dingen, en verder niks. Ik heb honger gehad en als de gelegenheid zich voordeed, heb ik gegeten; na het eten heb ik dorst gekregen, en zo af en toe heb ik gedronken. Ondertussen kreeg ik een baard en die heb ik af laten scheren.

Ik - Daar hebt u geen goed aan gedaan. Dat is nu juist het enige wat eraan ontbreekt om van u een wijsgeer te maken.

Hij - Ja, dat dacht u! Ik heb een hoog voorhoofd met rimpels, een grote neus, brede jukbeenderen, dichte, zwarte wenkbrauwen, een goed gevormde mond, volle lippen en een vierkante kop. Als die brede kin bedekt zou zijn met een lange baard, denkt u niet dat dat in brons heel mooi zou zijn?

Ik - Naast een Caesar, een Marcus Aurelius en een Socrates.

Hij - Nee, ik hoor meer tussen Diogenes en Phryne⁹. Ik ben even onbeschaamd als Diogenes en bij Phryne en bij vrouwen zoals zij kom ik graag op bezoek.

Ik - Bent u nog altijd goed gezond?

Hij - Gewoonlijk wel, maar vandaag niet zo.

Ik - Wat nu? Met die buik van u en dat blozende gezicht?